

Svećenik u borbi protiv Zloga

*“Svu ljudsku povijest prožimlje teška borba protiv moći mraka.
Ta je borba započela već od početka svijeta, a trajat će do posljednjeg dana.
Ubačen u tu borbu, čovjek se mora neprestano boriti da prione uz dobro.
I jedino uz velike napore i pomoć Božje milosti može postići svoje nutarnje jedinstvo”.*
Gaudium et spes, 37.

Prije svoga uzašašća uskrsli Gospodin daje nalog apostolima - Crkvi da pođe po svem svijetu te propovijeda evanđelje svemu stvorenu. Svoj nalog Gospodin je popratio i obećanjem: “A ovi će znakovi pratiti one koji uzvjeruju: u moje će ime izganjati zloduhe, novim će jezicima zboriti, zmije uzimati; i popiju li što smrtonosno, ne, neće im nauditi; na nemoćnike će ruke polagati, i bit će im dobro” (Mk 16,17-18). Sam Gospodin Isus vlastito poslanje tumači kao borbu protiv čovjekova iskonskog neprijatelja đavla (Iv 12,31), a tako ga tumači i novozavjetna teologija: “Zato se pojavio Sin Božji da razori djela đavolska” (1 Iv 3,8). Isus se suočava sa zlodusima koji imaju moć nad grešnim čovječanstvom te ih pobjeđuje na njihovu terenu. On zloduhe izgoni pomoću Duha Božjega i to je dokaz da je dokončava vladavina Zloga te da je kraljevstvo Božje, Božja vladavina došla k ljudima (Mt 12,25-28). Sotona je jači i moćniji od čovjeka, no došao je jači i od njega te ga svrgnuo: “Sad je sud ovom svijetu, sada će knez ovoga svijeta biti izbačen” (Iv 12,31). Moć da izgone zloduhe Isus predaje svojim apostolima koji po povratku radosno izvješćuju da im se zlodusi pokoravaju (Mk 6,7.13). To je očit dokaz Sotonina pada, a kroz mnoga stoljeća taj će znak pratiti propovijedanje evanđelja.

Otajstvo Kristove muke i smrti, tj. njegova križa, u svojoj spasenjskoj dimenziji, u otačkoj teologiji je interpretirano kao pobjeda nad đavlom, oslobođenje od grijeha i zla, rekapitulacija, besmrtnost, pobožanstvenjenje, prosvjetljenje čovjeka, zadovoljština. Nicejski simbol (325. g.) sazeo je tradiciju prve Crkve i njenu vjeru u Kristovo otkupljenje u formulu “*radi nas i našega spasenja*”, izražavajući time cjelokupno Kristovo otajstvo, od utjelovljenja do muke i smrti. Dakako da će se naglasiti istina da je Krist “*raspet za nas*”. Naravno da je ta potvrda proistjekla iz postojane vjere, no koja je trebala dodatna objašnjenja, tj. pitalo se je na koji način i u kojem smislu Krist dariva spasenje vjernicima.

Pokušaji razjašnjenja vjerujućih datosti u otačkoj soteriologiji koncentrirali su se u dvije opće teorije: jednu, nazovimo je, *psihološko-moralnu* ili *subjektivnu*, koja je već od drugog stoljeća razvijala parenetičku intuiciju 1 Pt 2,21: “*Krist je trpio za vas i ostavio vam primjer da idete stopama njegovim*”, prema kojoj bi Krist ostvario spasenje snagom svjedočanstva ili uzročne egzemplarnosti. Druga teorija, nazvana *objektivna* ili *latinska*, ukoliko se je razvila kod zapadnih Otaca, nastojala je objasniti spasenje u terminima objektivne čovjekove promjene. Crkveni su Oci, cjelokupno gledajući, na različite načine nastojali izrazili razne modele pashalne soteriologije, koji se ne mogu uvijek lako sistematizirati, budući da su ti modeli počesto nastajali pod utjecajem pastoralnih preokupacija te prilagođena pučkom shvaćanju.

Ako su grčki Oci shvaćali Kristovo otkupiteljsko djelo ponajprije kao *paideia* i kao pobožanstvenjenje ljudske naravi te su stavljali poseban naglasak na Kristovo utjelovljenje te na uskrsnuće kao na momente kontakta između Boga i čovjeka; na zapadu se je, nadasve poslije Augustinove polemike o istočnom grijehu, spasenje shvaćalo kao restauracija prvotnog reda koji je bio grijehom narušen. Sv. Anzelmo, u djelu *Cur Deus homo*, bio je prvi koji je izradio jednu harmoničnu sintezu Kristove otkupiteljske akcije na ovoj liniji. U pokušaju da rastumači temeljne motive Kristova utjelovljenja, sv. Anzelmo stiže do novog poimanja otkupljenja, temeljena na Božjem pravu na vlastitu čast. Grijeh je povreda i osobna uvreda

božanske časti. Pred takvom uvredom dva su moguća rješenja: ili dragovoljna nadoknada (zadovoljština), ili kazna (nametnuta nadoknada). Čovjek, grješnik, nije mogao izvesti dostatnu nadoknadu za nanesevu uvredu, koja se mjeri prema uvrijeđenome; dakle prema Bogu te je stoga neizmjerne. Bog, prema sv. Anzelm, nije imao nego slijedeću alternativu: ili oprostiti uvredu čovjeku (a što bi bilo u kontradikciji s božanskom pravdom) ili postupiti na način da se čovjeku omogući da pruži nadoknadu (zadovoljština). Božanska dobrota iznašla je upravo ovaj drugi način t.j. utjelovljenje vlastitog Sina koji je mogao djelovati s neizmjernim dostojanstvom i tako nadoknaditi i neizmjernu uvredu. Dakle, utjelovljenje Sina Božjega bilo je apsolutno neophodno kao jedina mogućnost oprosta i restauracije božanske časti. Budući da se je radilo o zadovoljštini, stavljen je naglasak na Kristovu muku i smrt. Anzelmovo shvaćanje, premda je zanemarilo cjelovitost otajstva otkupljenja (odnosno otajstva Kristova utjelovljenja i uskrsnuća), ostavilo je neizbrisiv trag na srednjovjekovnu skolastiku te na post-tridentinsku teologiju.

Pitanje sučeljavanja dviju otačkih dominantnih teorija o otkupljenju, tj. one *subjektivne* (psihološko-moralne) te one *objektivne*, latinske (o zamjenskoj zadovoljštini), biva razriješeno pomoću modela Krista Pobjednika - *Christus Victor*, koji ustvari ujedinjuje oba aspekta (subjektivno i objektivno) jedincatog djela Kristova otkupljenja. Spasenje postignuto po Kristovu pashalnom otajstvu shvaćeno je kao pobjeda: borba u mucu i smrti te proglaš pobjede u uskrsnuću. Tijekom stoljeća razne teorije o otkupljenju zaboravile su pojam pomirenja, koji je bio vlastit prvotnoj Crkvi. Ovaj pojam predstavlja otkupljenje kao Božje djelo, po kojem Bog pomiruje svijet sa sobom, silazeći među ljude koji su postali zarobljenici neprijateljskih snaga, tj. grijeha, smrti i đavla. Bog, potaknut vlastitom ljubavlju, šalje svoga Sina, koji po vlastitoj mucu i smrti, pobjeđuje neprijateljske sile. Izravni objekt ove božanske akcije nije psihološka promjena pojedinih ljudi, nego oslobođenje čitavog svemira od neprijateljskih sila. Ovo bi bila "klasična" ideja otkupljenja koja je već koncem patrističkog razdoblja nestala iz teologije, premda je ostala u pučkoj pobožnosti te se nanovo javila s Luterom, kako bi onda iznova nestala.

"Klasična" teorija otkupljenja bila je prisutna osobito kod biskupa Lyona, sv. Ireneja, koji je zastupao ideju da je Kristovo utjelovljenje u funkciji spasenja čovjeka od njegovih neprijatelja. Radi se, dakako, o univerzalnom soteriološkom shvaćanju - cjelini Kristova otajstva od utjelovljenja do uskrsnuća -, a koje bi imalo spasenjske učinke za čitavi svemir. Prema sv. Ireneju, Otac djeluje u Sinu kako bi porazio čovjeku neprijateljske sile. Puna pobjeda doći će samo u eshatološkom razdoblju, kada će se dogoditi "rekapitulacija" svega stvorenoga u Krista. Sve do sv. Ivana Damašćanskoga, grčka je teologija dijelom podržavala ovakovo poimanje; dok je na zapadu polako nestajalo pred nastupanjem kategorija "zasluga" i "zadovoljštine", osobito zahvaljujući afričkim teolozima (Tertulijanu i Ciprijanu). Klasična teorija ostala je ipak u misli sv. Ambrozija, Augustina i Grgura Velikoga, koji su veliku važnost posvetili upravo ideji borbe protiv đavla, koristeći se katkada i grotesknim slikama.

Tko je Sotona i kako djeluje?

Već prve stranice Biblije govore o zlu biću koje se želi ubaciti u odnose između Boga i čovjeka. Sveto Pismo nam kaže da se radi o zloj sili koja postoji izvan čovjeka. Tu zlu silu Pismo naziva "đavao" ili "sotona" (aram. protivnik). Novi Zavjet ne govori o sotoni na apstraktan način, nego pretpostavlja da zapažamo moć Zloga: "Znamo: od Boga smo, a sav je svijet pod Zlim" (1 Iv 5,19). Ovo Ivanovo "znamo" nije teoretsko znanje, nego se radi o nutarnjem zapažanju i sigurnosti u postojanje zle sile koja želi naškoditi čovjeku. "Svijet" - označava prostor u kojem čovjek živi, u kojem se kreće i uspostavlja odnose s drugim ljudima. Sv. Pavao nas upozorava da nam se "nije boriti protiv krvi i mesa, nego protiv Vrhovništva, protiv Vlasti, protiv upravljača ovoga mračnoga svijeta, protiv zlih sila na

nebesima” (Ef 6,12). Sotona je, kaže Isus, “čovjekoubojica od početka” i “otac laži” (Iv 8,44). On “griješi od početka” (1 Iv 3,8), on je “knez ovoga svijeta” (Iv 12,31; 14,30; 16,11); on zavodi čovjeka na grijeh (Dj 5,3; 1 Kor 7,5). Sv. Pavao ga naziva i “bog ovoga svijeta” (2 Kor 4,4).

Ma koliko se zapadni laicistički krugovi, pa čak i neki teolozi, upinjali tvrdeći da đavao ne postoji, odnosno da je samo proizvod ljudskog uma i izmišljotina kojom Crkva plaši ljude, istina koja nam je došla božanskom objavom je nepobitna: đavao postoji! Ta je istina nažalost posvjedočena preobiljem zla koje je vidjelo 20. stoljeće, a koje čovjek sam po sebi nije kadar učiniti niti zamisliti. No, dakako da sotona ne postoji na način čovjeka te da ne djeluje na način čovjeka. Tradicionalna predstavljanja đavla u liku crne mačke ili pasa, zmije i sl. su smiješna i naivna. Upravo su takva predstavljanja dovela do toga da se sotona proglasi proizvodom ljudske mašte.

Đavao je, nauk je Crkve, biće duhovne naravi. No nije neka slijepa nematerijalna sila, nego biće koje intencionalno djeluje. Djeluje s nakanom da naškodi čovjeku! Crkva naučava da je đavao otpali anđeo, odnosno da je stvoren kao dobro biće, ali je svojim slobodnim izborom neopozivo postao zao (*Katekizam Katoličke Crkve*, 391). Ova crkvena nauka konačno je definirana 1215. na IV. lateranskom koncilu: “Đavao i drugi zli duhovi od Boga su po naravi stvoreni dorbi, ali su sami po sebi postali zli. A čovjek je napastvovanjem đavla sagriješio” (DS 800).

Kao nematerijalna, duhovna bića zlodusi izravno i neposredno - za razliku od čovjeka koji spoznaje preko osjetila - zapažaju Božju moć i božanstvo u za čovjeka nezamislivoj jasnoći. Isto tako spoznaju i svoju stvorenost, svoju bitnu ovisnost o Bogu. No, oni su zloupotrijebili svoju golemu snagu volje te su htjeli biti kao Bog. Nisu bili spremni priznati Boga Bogom te prihvatiti vlastitu stvorenost (usp. Sir 10,15; Iz 14,13). Zloupotrebom vlastite slobodne volje, na za nas ljude nezamisliv način, obilježili su svoju slobodu i svoju stvorenost.

Budući da su se odrekli svoga odnosa prema Bogu, a što pripada njihovom osobnom bitku i njihov je odnos prema sebi samima i prema drugim stvorenjima poremećen. Tu je istinu jedan suvremeni teolog izrazio riječima da je đavao “biće u raspadanju” (K. Rahner). Zlodusi postaju negacija, raspadanje bića jer se svojevolumno odvajaju od Boga, izvora bitka i toga su svjesni. Zlodusi su izgubili bitni vid svojeg osobnog bitka, naime usrećujući odnos stvorenja prema svome Stvoritelju. Kod sebe oni nisu “kod kuće”. Stoga i traže “mjesto”, “kuću” gdje bi mogli “boraviti” i “stanovati” (Mt 12,43), traže ustvari osobni odnos čovjeka prema Bogu, prema sebi samome i prema drugim ljudima. Uvlače se u te odnose, nastoje ih razgraditi te od te razgradnje živjeti. Zlodusi djeluje kao osobne moći koje nisu vezane prostorom i vremenom na način na koji smo mi ljudi podložni i ograničeni tim kategorijama. Možda bi se djelovanje protubožanskih sila, zloduha, moglo usporediti s elektromagnetskim poljima i silnicama, koje sve prožimlju, svugdje su prisutne, ali ih ne opažamo tjelesnim očima. Uvlače se u dubine ljudskog srca, bića i tu u dubinama nastoje djelovati, potičući čovjeka na pubunu, na razgradnju odnosa prema Bogu najprije, a onda i prema sebi samome i prema drugima.

Ove zle sile, koje djeluju s nakanom da naškode, djeluju dakle i u dubinama ljudskog srca (usp. Rim 7,19 sl. - potresno iskustvo sv. Pavla o zlu u vlastitom biću). Te zle sile ne mogu postojati “same za sebe”, njima su potrebni odnosi da bi mogli opstojati. Inače se razgrađuju, raspadaju, tj. nalaze se u “paklu!” Uvlače se dakle u odnose prema Bogu, prema sebi i prema drugima te od tih odnosa žive. Njihova je hrana zlo koje proizvode, odnosno narušeni odnosi koje nastoje sve dublje narušiti. Sve nas to ne treba nimalo plašiti, ali nas treba pozvati na razboritost u vlastitom življenju, osobito na uspostavu što ispravnijih bratskih, kristovskih odnosa prema Bogu, sebi i drugima. Gospodin Isus je svojim pashalnim otajstvom “izbacio kneza ovoga svijeta”. Izbacio ga je iz ljudskih duša koje prihvaćaju

ponuđeno spasenje. Duh Sveti kojeg je Otac izlio u naša srca i koji prebiva u nama jači je od svih protubožanskih sila. Dakako, samo u slučaju da se svojevolumno prepustimo vodstvu Duha Svetoga. Sotona je, reče sv. Augustin, poput psa na lancu. Laje i reži, ali ne može ujesti jer je zavezan, odnosno ako mu se čovjek svojevolumno ne približi.

Sotona je, vole reći duhovni autori, Božji majmun. Htio je biti kao Bog te želi u svemu oponašati Boga. Kako, dakle, djeluje? Obrnuto od Božjeg djelovanja, od djelovanja Duha Božjega. Božji Duh povjerenja, istine, života, ljubavi, sebedarja i radosti želi nas povezati s Bogom i međusobno. Zloduh je duh nepovjerenja, laži, uništenja, mržnje, naglašavanja sebe i svojega 'ja', nezadovoljstva te nas dijeli od Boga i jedne od drugih. U konkretnom životu nije lako prepoznati djelovanje i utjecaj zloduha. Kao što je teško (nemoguće) reći gdje prestaje ljudsko djelovanje, a počinje djelovanje Božje milosti, isto tako je jako teško reći gdje prestaje ljudsko zlo djelovanje, a počinje djelovanje zloduha. Naime, djelovanje i Duha Božjega i zloduha ne dolaze kao nešto izvanjsko na ljudsko djelovanje, nego se provlače iznutra. Zato je potrebno razborito i oprezno razlikovanje duhova. Uglavnom, Sveto Pismo (Post 1-11) nas uči da grijeh raste iz sitnih i neznatnih početaka do svojeg punog očitovanja. Odijeljenje od Boga tada je samo konac rastućeg procesa, koji sam čovjek više ne može zaustaviti, ako se već na početku prepustio jedna zamjetnom nepovjerenju prema Bogu (slučaj Eve, Kaina, Davida i dr.)

Ovdje ne možemo potanko opisati stupnjeve djelovanja i utjecaja zloduha na ljude (o tome postoji na hrvatskom više knjiga). Samo spomenimo da je vrhovni cilj sotone, Božjeg majmuna, sjediniti se s čovjekom. Naime, Bog se dariva čovjeku te ga, sjedinjujući ga sa sobom, pobožanstvenjuje. Sotona se također, u činu opsjednuća, želi sjediniti s čovjekom na mjesto Boga, ali tako da uruši čovjeka, da ga uništi kao najvrijednije Božje djelo, kao onoga koga je sam Bog oprao svojom krvlju.

Sotona smućuje i iskrivljuje naše najsvetije odluke opredjeljenja za Boga i njegovo kraljevstvo i to na način da nam iskrivljuje posljedice našeg opredjeljenja. Čovjek se nakon nekog vremena počne premissljati, pitati itd., a tada je već crv sumnje posijan u srcu. Čovjek lako zaboravi da je Bog uvijek prisutan kao onaj koji uvijek čini prvi korak te da nam daje snagu svoga Duha koji nas mijenja i pomaže nam da prihvatimo promjene.

U borbi protiv Zloga svećenik mora biti svjestan da je Gospodin Isus već porazio "kneza ovoga svijeta". Vlastitu vlast i moć nad zlodusima po sakramentu sv. reda Isus daje svakom svećeniku. Svećenici bi nadasve trebali znati otkrivati zamke Zloga. Upozoravati tamo gdje se pojavi nered, razbijanje zajednice, protivljenje zakonitom crkvenom autoritetu itd. U borbi protiv Zloga ne može niti smije biti predaha niti primirja. No, ponavljam, nema mjesta strahu. Jači je Onaj koji je u nama od svih zloduha ovoga svijeta. Strah je jedno od jačih sotonskih oružja! Isusova je riječ: "Ne bojte se!" Svećenik treba znati ohrabriti ljude da se odupiru utjecajima Zloga i to nadasve izgradnjom dubljeg duhovnog života, života utemeljena na redovitoj osobnoj molitvi, redovitom primanju sakramenata te djelima ljubavi.

Za posebne slučajeve borbe protiv Zloga (opsjednuće) svećeniku je na raspolaganju i posebno oružje, naime svečani egzorcizam. No, njega mogu moliti samo svećenici s izričitim dopuštenjem biskupa. Dakako da je prije toga nužno načiniti dobro razlikovanje duhova te utvrditi radi li se o pravom opsjednuću. Ponekad se radi o delikatnom zadatku gdje nije jednostavno razlučiti simptome psihičke bolesti od simptoma opjedenosti. Naravno, da sam svećenik treba biti pripremljen za takvu vrst obračuna sa Zlim (ispovijed, post, dublja molitva, a nadasve poniznost!). Nikada ne smije zaboraviti da je Krist u njemu onaj koji zapovijeda sotoni. Egzorcizam se obavlja u Kristovo ime. Kod manjih smetnji svećeniku su na raspolaganju različite molitve otklinjanja i oslobođenja. Neke od njih može pronaći i u obredniku inicijacije odraslih. Brojne druge postoje u raznim knjigama posvećenima toj tematici.